

## POSTANOWIENIE

31 lipca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Monika Koba

na posiedzeniu niejawnym 31 lipca 2025 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa M.S. i T.S.

przeciwko M.S.

o stwierdzenie obowiązku złożenia oświadczenia i zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej M.S. i T.S.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie

z 18 lipca 2023 r., I ACa 823/22,

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2) nie obciąża powodów kosztami postępowania kasacyjnego,**
- 3) przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie na rzecz adwokata M.M. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych powiększoną o należny podatek od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodom z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

[A.T.]

## UZASADNIENIE

Wyrokiem z 18 lipca 2023 r. Sąd Apelacyjny w Rzeszowie oddalił apelację powodów M.S i T.S. od wyroku Sądu Okręgowego w Przemyślu z 7 października

2022 r., którym Sąd ten oddalił ich powództwo skierowane przeciwko M.S. o stwierdzenie obowiązku złożenia oświadczenia o zwrotnym przeniesieniu na powodów własności nieruchomości objętej sporem i uwzględnił w części powództwo o zapłatę w zakresie kwoty 12 850 zł tytułem poniesionych nakładów z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 10 lutego 2020 r. do dnia zapłaty, a w pozostałym zakresie oddalił powództwo o zapłatę i orzekł o kosztach postępowania.

Orzeczenie to zostało zaskarżone skargą kasacyjną przez powodów. Skarżący we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powołali się na przesłanki z art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 1, 2, 3 i 4 k.p.c.

Zdaniem skarżących w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne sprowadzające się do konieczności odpowiedzi na pytania: (1) „Czy Sąd rozpoznający sprawę o zobowiązanie do zwrotnego przeniesienia własności nieruchomości rolnych na następcę prawnego, może stwierdzić nieważność umowy z uwagi na jej pozorność, w przypadku gdy strony będąc w usprawiedliwionym błędzie, m.in. na skutek braku rozeznania w przepisach prawa, zawierają co prawda umowę przeniesienia nieruchomości, ale która w ich intencji ma dokonać jedynie formalnego przeniesienia własności na czas określony, tylko w celu uzyskania przez jedną ze stron renty strukturalnej, a jednocześnie strony nie miały rzeczywistego zamiaru i nie dokonały przeniesienia posiadania tych nieruchomości, a miało być to dokonane jedynie „na papierze” na czas pobierania renty strukturalnej?”; (2) „Czy brak przeniesienia posiadania gospodarstwa i dalsze jego prowadzenie przez dotychczasowych właścicieli może zostać potraktowany jako dowód *prima facie* (art. 231 k.p.c.) dla wykazania pozorności takiej czynności prawnej?”.

Ponadto zdaniem skarżących w sprawie istnieje potrzeba wykładni przepisu art. 83 § 1 k.c., gdyż materiał dowodowy w mniejszej sprawie wykazał, że strony zawarły umowę darowizny dla pozoru, a zatem Sąd stwierdzając jej nieważność winien orzec o zwrotnym przeniesieniu własności nieruchomości na rzecz powodów.

Skarga kasacyjna jest także - z przywołanych wyżej przyczyn - oczywiście uzasadniona. Materiał dowodowy zgromadzony w sprawie wykazał bowiem, że

strony zawarły umowę darowizny dla pozoru, zatem Sąd stwierdzając jej nieważność powinien orzec o zwrotnym przeniesieniu własności nieruchomości. Sąd ten nie rozpoznał także wniosku dowodowego i nie ocenił w sposób należyty wszystkich zarzutów apelacyjnych, uniemożliwiając w ten sposób kontrolę instancyjną.

Niezależnie od powyższego w ocenie skarżących, w niniejszej sprawie doszło do nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji z uwagi na orzekanie przez ten Sąd na posiedzeniu niejawnym na podstawie przepisów, które weszły w życie w toku sprawy, co pozbawiło powodów możliwości obrony swoich praw i naruszyło zasady dwuinstancyjnego postępowania. Na poparcie swego stanowiska powodowie odwołali się do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych – zasady prawnej - z 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22.

Pozwany w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

### **Sąd Najwyższy zważył, co następuje:**

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym. Zgodnie z art. 398<sup>9</sup> § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające jej przyjęcie do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Cel wymagania określonego w art. 398<sup>4</sup> § 2 k.p.c. może być osiągnięty tylko przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją

sądową i nie jest jego rolą usuwanie błędów w zakresie wykładni i stosowania prawa w każdej indywidualnej sprawie.

Wbrew stanowisku skarżących w sprawie przed Sądem drugiej instancji nie doszło do nieważności postępowania.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego kwestia niedostatecznie legitymowanego i nieproporcjonalnego - w świetle art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP - obniżenia standardu ochrony sądowej przez odstępianie od kolegalności orzekania w sądzie drugiej instancji została wyjaśniona w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasadzie prawnej – z 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, w której przyjęto, że rozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego ukształtowanym na podstawie art. 15 z.zs1 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID – 19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2021 r., poz. 2095 z późn. zm.) ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ nie jest konieczne do ochrony zdrowia publicznego (art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Przyjęta w uchwale wykładnia prawa obowiązuje od dnia jej podjęcia - brak tego ograniczenia byłby bowiem niepożądany ze społecznego punktu widzenia i prowadziłby do nadwyrężenia powagi władzy sądowniczej oraz wizerunku sądownictwa.

Odwoływanie się do tej uchwały przez skarżących w kontekście nieważności postępowania nie przekonuje. Dotyczyła ona bowiem kolegalności orzekania przez sąd drugiej instancji, a Sąd Apelacyjny wydając zaskarżone orzeczenie orzekał w składzie trzyosobowym.

Jeżeli natomiast intencją skarżących było kwestionowanie rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym, to wbrew ich twierdzeniom nie doszło w tym zakresie do żadnych naruszeń. Zgodnie z art. 374 k.p.c. sąd drugiej instancji może bowiem rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, jeżeli przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. Rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym jest jednak niedopuszczalne, jeżeli strona w apelacji lub odpowiedzi na apelację złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy, chyba że cofnięto pozew lub apelację albo

zachodzi nieważność postępowania. Skarżący nie twierdzą, że wniosek taki składali, jego złożenia nie potwierdza też treść apelacji ( k. 398-403), ani odpowiedzi na apelację ( k. 429-431). Wywodzenie z zaniechania skarżących, korzystających na etapie postępowania apelacyjnego z profesjonalnej pomocy prawnej, pozbawienia ich prawa do jawnego rozpoznania sprawy nie zasługuje na podzielenie ( zob. wyroki Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2022 r., II CSKP 710/22, niepubl. i z 10 grudnia 2024 r., III USKP 145/23, niepubl.).

Nie jest także jasna argumentacja nawiązująca - w kontekście nieważności postępowania apelacyjnego - do mającej mieć miejsce zmiany przepisów kodeksu postępowania cywilnego w toku postępowania. Artykuł 374 k.c. w przytoczonym brzmieniu obowiązuje bowiem od 7 listopada 2019 r. po nowelizacji ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw ( Dz.U. z 2019 r., poz. 1469).

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wskazanie przyczyny określonej w art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 1 k.p.c. nakłada na skarżącego obowiązek przedstawienia zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym wraz z argumentami prowadzącymi do rozbieżnych ocen prawnych, wykazania, że nie zostało ono rozstrzygnięte w dotychczasowym orzecznictwie, a wyjaśnienie go ma istotne znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia tej konkretnej sprawy, ale także innych podobnych spraw, przyczyniając się do rozwoju prawa. Zagadnienie ma cechować się istotnością, czyli być doniosłe z uwagi na rangę zawierającego się w nim problemu prawnego oraz jego znaczenie wykraczające poza potrzeby rozstrzygnięcia sprawy, w której wniesiono skargę. Nie może mieć charakteru kazuistycznego i służyć uzyskaniu przez skarżącego odpowiedzi odnośnie do kwalifikacji prawnej szczegółowych elementów podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz.11; z 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz.151; z 23 listopada 2010 r., II CSK 344/10, niepubl.; z 23 marca 2012 r., II PK 284/11, niepubl.; z 21 maja 2013 r., IV CSK 53/13, niepubl.; i z 30 kwietnia 2015 r., V CSK 598/14, niepubl.).

Oparcie natomiast wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne

wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć.

Zagadnienie prawne i wątpliwości wykładnicze sformułowane przez skarżących nie spełniają wyżej sprecyzowanych w judykaturze Sądu Najwyższego wymagań. Skarżący identyfikują przesłankę istotnego zagadnienia prawnego (art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 1 k.p.c.) z przesłanką wykładni przepisów prawa (art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 2 k.p.c.). Ponadto sformułowane przez nich zagadnienia i wątpliwości orzecznicze nie mają charakteru abstrakcyjnego, syntetycznego i uniwersalnego, lecz są osadzone w okolicznościach konkretnej sprawy i są pytaniami w tej właśnie sprawie. W takim ujęciu mają silnie kazuistyczny charakter i sprowadzają się do kwestionowania prawidłowości stosowania przez Sąd Apelacyjny przepisów prawa procesowego i materialnego w okolicznościach sprawy.

Przede wszystkim jednak formułowane przez skarżących zagadnienie prawne i wątpliwości orzecznicze oparte są na założeniach odbiegających od poczynionych przez Sąd Apelacyjny ustaleń faktycznych. Tymczasem, problem, którego wyjaśnienie byłoby konieczne dla rozstrzygnięcia danej sprawy, musi być sformułowany na bazie wiążącego Sąd Najwyższy stanu faktycznego ( art. 398<sup>13</sup> § 2 i art. 398<sup>3</sup> § 3 k.p.c.), nie może być zatem modyfikowany lub uwzględniany jedynie wybiórczo, na potrzeby sporządzenia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania. Sąd Apelacyjny nie ustalił natomiast, by przeniesienie własności gospodarstwa rolnego miało być w zamiarze stron jedynie formalne, na czas określony, tylko w celu uzyskania przez powódkę renty strukturalnej.

Skarżący w tym zakresie pominęli, że skarga kasacyjna jest instrumentem prawidłowości stosowania prawa przez sądy, a nie służy do kontroli ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego orzeczenia, także pod pozorem naruszenia prawa materialnego. Nie można zatem przenosić do postępowania kasacyjnego sporów dotyczących stanu faktycznego, gdyż jego ustalenie należy do sądów *meriti*, a Sąd Najwyższy nie ma w tym zakresie żadnych, ustrojowych ani procesowych kompetencji (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 14 stycznia 2000

r., I CKN 1169/99, OSNC 1169/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 139 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 18 lipca 2014 r., IV CSK 671/13, niepubl.). Podstawą przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie mogą być zatem kwestie dotyczące błędnej - w ocenie skarżących - oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, są to bowiem zagadnienia usuwające się od kontroli sądu kasacyjnego, który w postępowaniu kasacyjnym jest związany podstawą faktyczną zaskarżonego orzeczenia. Skarżący zasady tej nie respektują opierając wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania na podstawie faktycznej sprzecznej z ustaleniami faktycznymi Sądu Apelacyjnego, przywołując w podstawach skargi zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., a zarzuty materialnoprawne skargi konstruując na podstawie faktycznej rozstrzygnięcia, która - ich zdaniem - powinna zostać przez Sąd ustalona.

Poprzez drugie zagadnienie, skarżący usiłują także zakwestionować poczynione przez Sąd Apelacyjny ustalenia faktyczne, stojąc na stanowisku, że w okolicznościach sprawy dalsze prowadzenie gospodarstwa rolnego przez powodów po zawarciu umowy powinno być potraktowane jako dowód *prima facie* (art. 231 k.p.c.), dla wykazania pozorności kwestionowanej czynności prawnej.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania oparty na zagadnieniu nie mogącym stanowić skutecznej podstawy kasacyjnej nie może być uwzględniony ( zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2006 r., V CSK 146/06, niepubl. oraz wyroki Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2008 r., IV CSK 404/07, niepubl., i z 9 października 2014 r., I CSK 544/14, OSNC-ZD 2016, nr 1, poz.4).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto natomiast, że przewidziane w art. 398<sup>3</sup> § 3 k.p.c. wyłączenie zarzutów nie mogących stanowić podstawy kasacyjnej dotyczy obok art. 233 § 1 k.p.c., także przepisów regulujących tak zwane bezdowodowe ustalanie faktów, czyli art. 229, 230 i 231 k.p.c.

W konsekwencji skarżący – opierając zagadnienia prawne i wątpliwości orzecznicze na alternatywnym stanie faktycznym, który ich zdaniem powinien być przez Sąd Apelacyjny ustalony - nie wykazali by w sprawie ujawniło się zagadnienie wykładnicze o problemowym czy precedensowym charakterze, którego wyjaśnienie wymagałoby zaangażowania Sądu Najwyższego i sprzyjało rozwojowi prawa.

Niezależnie od powyższego w orzecznictwie Sądu Najwyższego

wyjaśniono, że pozorność stanowi wadę oświadczenia woli polegającą na tym, że strony stwarzają pozór rzeczywistego dokonania czynności prawnej o określonej treści, podczas gdy tak naprawdę nie chcą wywołać żadnych skutków prawnych lub wywołać inne niż w pozornej czynności deklarują ( art. 83 k.c.). W konsekwencji musi istnieć sprzeczność między tym, co strony deklarują na zewnątrz, a tym do czego rzeczywiście dążą. Nieważność czynności prawnej z powodu pozorności oświadczenia woli może być stwierdzona tylko wówczas, gdy brak zamiaru wywołania skutków prawnych został przejawiony wobec drugiej strony otwarcie, tak że miała ona pełną świadomość co do pozorności złożonego wobec niej oświadczenia woli i co do rzeczywistej woli kontrahenta i w pełni się na to zgadzała – czego Sądy *meriti* w sprawie nie ustaliły ( zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 25 lutego 1998 r., II CKN 816/97, niepubl.). Z poczynionych przez Sąd Apelacyjny ustaleń faktycznych, wiążących Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym, nie wynika by sytuacja taka - w okolicznościach sprawy - wystąpiła.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego przez oczywistą zasadność skargi kasacyjnej (art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 4 k.p.c.) należy natomiast rozumieć sytuację, w której skarga jest uzasadniona w sposób ewidentny, wskazując na rażące i poważne uchybienia zaskarżonego orzeczenia, które są możliwe do stwierdzenia bez konieczności prowadzenia bardziej złożonych rozumowań. Jedynie w takim wypadku możliwa jest kontrola prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji w postępowaniu kasacyjnym. Obciążenie go oczywistą i istotną wadą wskazuje, że usunięcie tego orzeczenia z obrotu leży w interesie publicznym – a tym samym, że może dojść do realizacji celu skargi kasacyjnej, jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia (tak np. Sąd Najwyższy w postanowieniach z 10 kwietnia 2013 r., III CSK 67/13, niepubl. i z 29 września 2017 r., V CSK 162/17, niepubl.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 8 października 2015 r., IV CSK 189/15, niepubl. i przywołane tam orzecznictwo).

Skonfrontowanie zaskarżonego orzeczenia z uzasadnieniem wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie pozwala na stwierdzenie, by

spełniona została przesłanka oczywistej zasadności skargi.

Po pierwsze, w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazali na jej oczywistą zasadność oraz na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego i wątpliwości orzeczniczych dotyczących tego samego aspektu sprawy. Wobec kształtu tych przesłanek nie jest możliwe jednoczesne skuteczne wykazywanie, że w sprawie istnieją wątpliwości interpretacyjne dotyczące przepisów prawa i że skarga oparta na naruszeniu tych przepisów jest oczywiście uzasadniona (zob. m. in. postanowienia Sądu Najwyższego z 29 lipca 2015 r., I CSK 980/14, niepubl. i z 10 kwietnia 2013 r., III CSK 67/13, niepubl.). Nie ulega bowiem wątpliwości, że ta sama kwestia nie może stanowić źródła zagadnienia o problemowym i niejasnym charakterze i zarazem podstawę ewidentnej zasadności skargi kasacyjnej, możliwej do stwierdzenia, bez prowadzenia bardziej złożonych rozumowań.

Po drugie, uzasadnienie rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego nie wykazuje oczywistych i rażących uchybień, które mogłyby odpowiadać analizowanej przesłance. Nie wynika z niego, by Sąd ten rażąco naruszył art. 378 § 1 k.p.c. nie odnosząc się do zarzutów i wniosków apelacji. Skarżący w uzasadnieniu wniosku jedynie lakonicznie poddali krytyce orzeczenie Sądu Apelacyjnego w tym zakresie wskazując na nierozpoznanie wszystkich zarzutów apelacji raz nie rozpoznanie wniosku dowodowego, bez bliższego wyjaśnienia jakie zarzuty i wnioski nie zostały rozpoznane, jaki to ma wpływ na wynik sprawy i z jakiej przyczyny naruszenie to ma charakter kwalifikowany, przekonujący o oczywistej zasadności skargi. Sąd Najwyższy na etapie przedsądu nie bada natomiast podstaw skargi i ich uzasadnienia a jedynie wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie, które stanowią odrębne elementy kreatywne skargi.

W konsekwencji argumentacja przytoczona we wniosku nie wykazuje tezy, że zaskarżone orzeczenie stanowi konsekwencję kardynalnych błędów, których efektem jest orzeczenie oczywiście wadliwe.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 102 w zw. z art. 391 § 1 i w zw. z art. 398<sup>21</sup> k.p.c. mając na uwadze charakter sprawy oraz trudną sytuację materialną i życiową skarżących.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodom z urzędu w postępowaniu kasacyjnym przez adwokata M.M. Sąd Najwyższy orzekł na podstawie § 8 pkt 6 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2 i § 4 ust. 3 w zw. z § 24 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2024 r., poz. 763).

[A.T.]

[SOP]